

NEDEN KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT?

Hasan SEBUKTEKİN¹

Özet

“Edebiyat” sözcüğünün Türk ve Alman Dillerindeki anlam boyutları ile (1) kökenlerini (2), benzerlik ve farklılıkları yönlerinden inceledikten sonra, birbirinden farklı kültürlere ait olan edebiyatların, değişik boyutlarıyla, farklı zaman dilimleri ve akımlar dahilinde birbirleriyle karşılaştırılmasından, sonuçta insanın bilinçli bir gözle olayları irdelemesi ve eğitimi için ne gibi yararlar edinileceği (3) konuları bu bildirinin temelini teşkil edecektir.

Sanırım böyle bir düşünceden hareket ederek nesnel kararlara varabilme ve ötekine (yani yabancıya) karşı olan tepkimizi ölçerek, kendimizi daha iyi tanıma fırsatı ile birlikte aynı zamanda bizden farklı düşünen insanlara karşı hoşgörülü olmak için gerekli olan uluslar üstü bakış açısı edinilebilecektir. Burada özetle önemli olan şey eğitimle bazen aldatıcı da olabilen görüntünün ardında gizlenme olasılığı bulunan mutlak gerçeği görebilen insanlar yetiştirmek olmalıdır.

Anahtar Sözcükler: 1. Karşılaştırmalı Edebiyat, 2.Neden Karşılaştırmalı Edebiyat, 3. Biz ve Öteki, 4. Uygulamalı Dilbilim.

Abstract

In diesem Aufsatz werden im Übergewicht nebst der Vielschichtigkeit des Begriffes Literatur im Türkischen und im Deutschen in ihren Differenzen und Äquivalenten (1) zusammen mit deren Herkunft (2) auch diese oben erwähnten unterschiedlichen Literaturen viel dimensional und in verschiedenen Epochen und Tendenzen als Träger ihrer Kultur (3) zu untersuchen, um davon ausgehend klar machen zu können, welche Konsequenzen und Nutzen wir für die Schärfung unseres Blickes und für die Erziehung und Bildung der Menschen davon ziehen könnten. Mit dem Erwerb eines supranationalen objektiven Standpunktes in der bisherigen Weltansicht wird es im Resultat meiner Meinung nach möglich, dass wir uns in unserer Reaktion auf das Fremde besser kennen lernen und ferner tolerant gegen Andersdenkende werden können. Wichtig ist kurz und bündig hier es, solche

---

¹ Yrd. Doç. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Anafartalar kampüsü, 17100 Çanakkale, e-mail: hasansebuktekin@hotmail.com
Bu çalışma, 4. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 1’de (3-18 Nisan 1998) sunulmuştur.

Menschen erziehen zu können, die hinter dem trügenden Schein das wahre Sein einsehen können

Key Words: 1. Vergleichende Literatur, 2. Warum Vergleichende Literatur?, 3. Wir und das Fremde /die Anderen, 4. Angewandte Linguistik

1. Giriş

Bu özet bilgidenden sonra bu bildirim ana bölümünde *edebiyat* sözcüğünün Türk ve Alman dillerindeki anlam boyutları ile kökenlerini, benzerlik ve farklılıkları yönlerinden birbirleriyle karşılaştırıp farklı edebiyatların, değişik boyutlarıyla, farklı zaman dilimleri ve akımlar dahilinde birbirleriyle kıyaslanmasından ne gibi yararlar sağlanabileceğini açıklamaya çalışacağım. Ayrıca aşağıdaki Yöntem, Bulgu, Sonuç ve Tartışma kısımlarında görüleceği gibi, öncelikle, gerek yöntem gerekse de tartışılan konuların özetle bizi hangi bulgular yardımıyla ne gibi sonuçlara götürdüğü ile ilintili olarak bu makalenin anlam ve önemi ortaya konmuştur.

2. Yöntem

Bu karşılaştırmalı çalışmadaki asıl hedefim ise, görünüşte birbirleriyle çelişir gibi görünen "*Milli Edebiyat*" (Nationalliteratur) ile "*Evrensel Edebiyat*" (Universale Poesie im Sinne Schlegels / Weltliteratur) kavramlarının gerçekte diyalektik bir biçimde birbirlerini nasıl gerektirip tamladıklarını ve bir bakıma da bu yolla birbirlerini beslediklerini vurgulamaktır. Böylelikle uluslararası (international) ile onun bir sonucu olan uluslararası (supranational) iletişimin, bilgi toplumu bugün küresel (global) anlamda yaşamakta olan bireyi, kabuğundan çıkarıp nasıl dünyaya açık bir kişilik haline getirdiğini, bunun kaçınılmazlığını, analitik ve yaratıcı düşünce tarzları ile de ilişkilendirerek gerekçeleriyle anlatmaya çalışacağım.

3. Bulgu, Sonuç ve Tartışma

Sonuçta, bu bildiri ile, *karşılaştırma yapma yeteneğinin* geliştirilmesi durumunda, kişinin *bilinçli* ve *nesnel* öğrenebildiği, bu yöntemle kendinin ayrıcalık ve farklılıklarının bilincine vardığı, bir yandan da kendini daha iyi tanıdığı ve bu yüzden kendisinde oluşan hoşgörü ile karşıdaki insana daha çok değer verdiği iyice anlaşılabilir ve dolayısıyla da *dünya barışına* bir katkı sağlanmış olacaktır. Bu görüşlerin ışığı altında şimdi ana metin bağlamında asıl konumuz olan *edebiyatı* kavram olarak açıklamaya çalışacağım:

A. Edebiyat terimini önce Alman Dili açısından irdeleyelim:

Alman yazın hayatında 16. yy'da Latince'den ödünç alınan bir sözcük türü olarak ortaya çıkan *edebiyat* terimi, başlangıçta birbirinden farklı 2 kullanım içeriyordu:

1. litteratura (*heidnisches Schrifttum*: din dışı yazın),
2. scriptura (*christliches Schrifttum*: din içerikli yazın/Hıristiyan içerikli yazın).

Bizde ise bu birbirinden farklı iki kavramı ayrı sözcükler halinde, yani tek bir bütün şeklinde karşılayan terimler bulunmamaktadır. Bu kavramlar arasındaki anlam farklılıklarını anlatabilmek için din içerikli olan (dinsel) ve din içerikli olmayan/dindışı (dünyevi) yazın şeklinde tanımlamalar yapmak zorunda kalıyoruz. Bu terim eksikliğini, Batıda dini alanlarda yapılan *reform* çalışmalarının düzeyi ile de açıklayabiliriz, sanırım. Batı toplumlarında “bu-dünyaya-yönelme” ya da “dünyevileşme” hareketleriyle açıklanabilen ve Almanca'da *Säkularität* ya da daha dar anlamıyla *Laizismus* ile “*Wendung zum Diesseits*” sözcüklerinde ifadesini bulan bu yenileşme ve rönesans çabaları, *Aydınlanma Çağında* (1720-1785) da önceki “*Ottonenzeit*” (900-1050) devrinde, “*Genieße den Tag!*” ya da „*Pflücke den Tag!*“ (Günü yakala!) sloganıyla başlamış ve sonuçta da *Religiös-ethisches Reformbarock der Frühe* adıyla, dinde reformu hedefleyen yeni bir edebiyat akımını başlatmıştır. Bu akım aynı zamanda “*sinnen- und genussfrohe Neuantik*” adıyla duyulara hitap eden, naif zevk verici yeni bir antik çağı içermektedir. “*Litteratura*” sözcüğünün içeriğinde *barbarlık* ile *başka dinden olma* (heidnisch) motifleri de bulunmakla beraber, bunlar, “*Karolingerzeit*” (780-900) sürecinde, Hıristiyan ağırlıklı bir batılılaşma ya da uygarlaşma hareketinin başlamasıyla, yerlerini kısmen *insancıl* değerlere bırakmışlardır. Başlangıçtaki *barbarlık ve büyü kültürünün* yerini, sırasıyla önce din, sonra da insan ürünü sayılan kültür ve dünyevileşme hareketleri, ardından da insan orijinli hukuki kurallar, günümüzde ise *global çağa* uygun olarak, gücünü insandan alan evrensel değerler doldurmuştur, yani insan kendi gücünün farkına varıncaya kadar bir hayli acı çekerek pişmek, kan dökmek ve bir sürü deneyimler geçirmek zorunda kalmıştır.

Bugünkü edebiyat kavramı, bütün bu aşama ve olguları bazen yan yana, bazen ardı ardına, bazen de iç içe, ancak *insan egemenliğini* üstün tutan değerlere

önceliği vererek, gerçek yaşama uygun, çok katmanlı bir tarzda konu edinmektedir. Ancak şurası da unutulmamalıdır ki, *dünyevileştirmeyi* amaç edinen ve bu haliyle hurafe, doğma ve batıl inançları reddeden (dinin kendisini değil ama, bunu özellikle vurgulamak istiyorum), ancak bunların yerine *müspet ilmi* ve *sağ duyuyu* temel alan edebiyattaki *laisizm* hareketleri, engizisyoncu ruhbanların karşısına dikilen bazı krallarla diğer asil şövalyeler sayesinde başlayabilmiştir. Almanca'da *höfische Dichtung* (1180-1230) şeklinde tanımlanan *Saray ve Şövalye Edebiyatı*, bu dinsel orijinli aydınlanmanın kaynağıydı. Hurafe, doğma ve batıl inançların oluşturduğu *akıl dışı güçler* ile *mutlak değişmez katı kuralların* yerini, artık şimdi Einstein'da gerçek bilimsel ifadesini bulmuş olan göreceli, yani yer, kişi ve zamana göre değişebilen izafi değerlerle (Relativität), Aydınlanma Çağında Kant ile beraber gerçek yerini alan sağ duyulu ve reşit insan aklının (Vernunftmündigkeit mit Gewissen) yanı sıra pozitif ilim (Positivismus und Deizismus) doldurmuş, edebiyat, bu sayede *insan eti ve kemiğine* bürünmüştür.

İnsanın duygu, korku, acı ve her cinsten olan inançlarını küçümseyen, hafife alan, hayal ve fantezilerine kilit vuran, böylece onun yaratıcılığını ve eleştirel gücünü öldüren, insanı kendine bile yabancılaştırıp robotlaştıran unsurlar, daha sonraları giderek artan bir biçimde temizlenmiş, bu sayede de yazın, değer kazanarak bugünkü gerçek edebi katmanına yükselmiştir. Bu yüksek edebiyat anlayışında şimdi artık; çoktan bitmiş, durgun ve mutlak tek bir dünya değil, aksine ucu sonsuza dek açık ve dinamik, insanı kesişen değil, bilişsel bir düzeyde ve ayrıştırıcı bir tarzda durmaksızın çeşitli düşüncelere sevk eden, ufuklarını açan, yaratıcı ve göreceli çeşitli dünyalar vardır. Her şeyi peşinen bilen, herkese akıl dağıtmaya kalkan yazar (Allwissender Autor alá mode Balzac) anlayışı gitmiş, yerine ise artık Kafka'nın modern anlatım biçiminde kişiliğini bulan, yani olayların akışı içinde kendi kendine romandaki yaşantıları yoluyla öğrenen, ama durmadan çabalayan, düşünen ve yaratan bir anlatıcı gelmiştir. Goethe'nin *Faust* adlı eserindeki “den können wir erlösen, der sich immer wieder sich strebt” (*durmaksızın çaba gösteren insanın günahlarını affedebiliriz*) ifadesi, işte bu tür yüksek bir edebiyat anlayışının ilk ürünlerindedir. Alfred DÖBLİN'in “Berlin Alexanderplatz” adlı romanı da bu türden olan edebiyatın en iyi örneklerinden sayılabilir. J. Joyce, M. Proust, Kafka, Döblin ve Lessing'le başta olmak üzere Stilde, anlatım tekniklerinde, zamanın seyir ve kullanımında, figürlerin tip ve sosyal statülerinde, ele alınan motif ve konularda, kısacası her şeyde etiketsiz, norm kaygısı olmayan yaratım ve hürriyetler devri başlamış, direkt anlatımın yanına zamanla da dolaylı, sembolik ve imalı ifadeler yerleşmiştir: Artık her şey,

aynı sahnede de bile olsa, yan yanadır, güzel de çirkin de, halktan sade kişiler de gerekirse kral da, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi. Yazar, bugün artık kendinden başka hiçbir şeyi yansıtmayan ve tıpkı bir duvara benzeyen eski tip dil klişeleri değil, aksine kendini ve gerekirse kendinden başka her şeyi de yan yana ve sonsuza dek yansıtmaya çalışan, kendi ortamı gibi her yeri de ayrıca merkez kabul edebilen global aynalı gökdelenleri özellikle inşa etme çabasındadır. Mutlak anlamdaki *gerçek gerçeklik*, bu anlayışta artık bugün yerini düşünsel, yazarın kişilik ve benliğini yansıtan *kurmaca gerçekliğe* bırakmıştır.

Tüm bu hareketlerin başlangıç noktası sayılan “litteratura” deyiminin köken olarak Latince “littéra” sözcüğünden geldiği ve “okunaklı düzgün harf” anlamını taşıdığı kabul edilmektedir (Mackensen 1986). Bu yüzden edebiyatın, birçok bilim adamı (AYTAÇ 1995, s.10) tarafından sadece yazılı eserleri kapsadığı kabul edilmekte ve söylence ile efsane gibi sadece ağızdan ağza aktarılan türlerinin ise edebiyatın kapsamına girmediği, aksine *halkbilim* alanını ilgilendirdiği düşünülmektedir. Bir yandan harfi bile edebiyatın içeriğine alırken, diğer yandan efsaneleri, sözlü destanları edebiyat bilimden dışlamak, edebiyattan saymamak, bence olaya salt pozitif ya da şekilci yönden yaklaşmak olur. Kaldı ki Türkçe’imizde “Sözlü ve Yazılı Edebiyat” kavramı bile vardır. Bu arada bizdeki *Din Etkisi Altındaki Edebiyat* sözüyle de Almanlar’ın *scriptura* dedikleri *Dinsel Edebiyat* kavramı örtüşmektedir.

Bence *edebiyat*, bilgi ve veya anlam ve duygu yüklü estetik bir dille oluşturulmuş yazılı ve sözlü eserlerin tümünü birden içeren bir sanat dalıdır¹. Çünkü dil, yaşayan dinamik bir olgudur, ancak yazıya, yani harflere dönüştürüldüğü zaman ölü, durgunlaşır. Edebiyatın malzemesi dil olduğuna göre, neden edebiyat tanımlanırken, sadece harflere dönüştürülen durgun, ölü dil, ölçüt olarak alınsın ki? Bu görüş bence edebiyatı dar bir çerçeveye sıkıştırmak demek olur. HUMBOLDT (1969, s. 368) da dili, dinamik bir olgu olarak tanımlamakta, LYONS (1984) “dil, substanz, yani maddeye indirgenmiş ölü işaretler ya da harfler yığını, yani Humboldt’un deyimiyle Ergon değil, formdur (Energie), yani diğer bir deyişle, düşüncenin seslendirilmesi ya da göstergeler biçiminde kayda alınmasıdır” derken bunu kastetmektedir. *Edebiyat*, Ezra Pound’un da destek verdiği gibi, anlam ve duygu yüklenmiş estetik bir dilden başka bir şey değildir ki.

---

¹ Literatur als Gesamtheit der Sprach- und Dichtkunstwerke in Schrift oder in Lauten, karş.: Ezra POUND, in: Otto V. BEST 1984, S. 294.

Bu dil, ister yazılı biçiminde olsun isterse de sözlü. Edebiyat bilim ise, yaratıcı ve anlam yüklü bir dille oluşturulmuş olan yazılı ve sözlü eserleri, estetik, yapı, anlamlılık, kültür ve toplum ile tarihsel gelişim ve nedensellik yönlerinden bilimsel düzeyde yorumlayıp inceleyen yöntem ve prensiplerin toplamıdır. Başka şekilde ifade edersek, edebiyat sanatsal bir *yazım*, *anlatım* ve *hitap* olgusu, edebiyat bilim ise bu olguyu inceleyen ve yorumlayan bilim dalıdır. Burada *anlatım* olgusuyla anlatmaya çalıştığım şey, sözlü ya da yazılı anlatım ya da sohbet etme gibi karşılıklı dilsel iletişimidir. Hitap olgusuyla da söz söyleme sanatını (Rhetorik) kastediyorum.

B. Edebiyat kavramına Türk Dili açısından bakıldığında ise, biz Türkler her yazılı olguya, genellikle “bu edebidir” diyemiyoruz, yani bizim Alman Dilinde sadece “Dichtkunstwerke” denen *eser olgusuna erişmiş bulunan sanatsal yazın ürünlerini* yazılı edebiyatın kapsamına alma gibi bir eğilimimiz vardır. Bu açıdan bakıldığında Almanca’da Sprachkunstwerke denen *bilgi içeren dil ürünlerini* edebiyatın alanından dışlama gibi bir tutumumuz vardır. Bu bakımdan biz edebiyatı, Almanların “Dichtung” ya da “Poesie”, yani “sanatsal yazın” ya da “nazımla yazılmış ürün” dedikleri kavramlarla genellikle eşdeğer görüyor ve bu yüzden örneğin sadece bilgi ya da öğreti içeren bir *kullanma kılavuzunu çıkarsız haz uyardırma*dığı için edebiyat ürünü olarak kabul etmiyoruz. Bu yetmezmiş gibi, iç çelişkimizi ifade edercesine de bir yandan da “edebiyat yapma!” şeklinde emir kategorisini ileten deyimimizle ise bu edebiyat kavramını işimize gelmediğinde adeta küçümseyebiliyoruz.

Bir yazın ürününün “edebi” nitelik kazanabilmesi için, onun, öncelikle insanı derinden sarsıcı, duygulandırıcı, heyecanlandırıcı ve hatta yeri geldikçe şok edici olması ve hayat ile insan gerçeğini, hayal, fantezi ve veya salt gerçeklik unsurlarıyla yeniden yaratması, yazarın kişiliğini yansıtacak orijinallikte ve taklit edilemez özellikte, yani Almanların deyişiyle “einmalig” olması gerekmektedir. İşin eğitim ve öğretim yönünü aydınlatmaya çalışırsak eğer, şunları söyleyebiliriz: Bu *edebi olma* niteliğinde Fromm’un birinci tür *yaratıcılık* özelliği söz konusudur: Roman ve şiir yazma, resim yapma ya da müzik besteleme gibi beceriye bağlı, ancak öğrenilebilen ve alıştırmalarla da geliştirilebildiği gibi ürün halinde de ortaya konabilen dinamik yeti ve yetenekler bütünüdür. İkinci tür yetenek ise bir karakter özelliğidir ki, bu, her türlü yaratıcılığın temelinde bulunan *bilişsel tutum ve davranış biçimidir*, yani bu yüzden de her ürün, belirli bir eser haline gelmeyebilir. Bu potansiyel yaratıcılık, önce *görme*, sonra da *algılama* ve *tepki*

verme yetilerinin uyarılması ile geliştirilebilir. *Yaratıcı kişiliğin bir eser ya da edebi bir ürün (yazın) haline dönüşebilmesi için, Arthur Koestler tarafından ilk kez ortaya atılan mizah, buluş ve sanat kademelerinde eklemelerle birlikte aşağıdaki duygu (Gefühl), biliş (Kognition) ve mantık (Logik), yani *zihinsel* (geistig) kaynaklı 26 şartın var olması gerekmektedir¹:*

1. Duygu ve yaratıcı düşünce yetileri olarak:

1. Yenilik ve farklılığa açıklık,
2. merak,
3. sabır,
4. deneyim,
5. araştırmalardan kaçmama,
6. sentezci ve bireşimci yargılara çoğulcu yöntemlerle varabilme,
7. buluş yapma yetisi,
8. hayal kurucu olma ve fanteziler geliştirebilme (brain storming: beyin fırtınası yetileri olarak),
9. serüvenci düşünme (bu son iki özellik, reklâmın birisinde “*daha büyük düşünün*” sloganıyla verilmeye çalışılıyor),
10. imgelerle düşünebilme,
11. öğrenmeye hazır olma ve konuya karşı ilgi duyma,
12. dilde, çağrışımlarda, düşünsel alanda ve anlatımda berraklık ve akıcılık (bu iki özelliği Guilfort’un katkısı olarak ekledim),
13. iç içe olmayı, yani karmaşıklığı (griftliği) sevme,
14. özgüven,
15. dominant karakterli ve baskın olma,
16. hür yargılı,
17. iletişim kurabilme,
18. hür ortamda sınır tanımama ve gelişebilme,
19. yeniliğe ve yapıcı eleştirilere karşı hoşgörülü olabilme (son 7 şart Barron’un bize katkılarıdır),
20. bilinen eski bilgiler yardımıyla deneyimini de sürece sokarak yepyeni sonuçlara ya da yargılara ve eserlere varabilme,
21. özgünlük,
22. olağan dışılık,
23. gerektiğinde kural dışılıktan yola çıkarak kendine özgü bir üslup yaratma (Almanca’da “Stilmittel” dil bileşeni anlamında),
24. daha önce aralarında ilişki kurulmamış, ya da aralarındaki bağlar tespit edilememiş nesne, olay ya da düşünceler arasındaki ilintileri keşfetme (bu

---

¹ karş.: Frank J. Bruno 1982, s.130ff.

özelliği “var olan iki nesne, olay veya düşünce arasında alışılmışın dışında ilinti kurup onları yepyeni bir bağlamda yoktan var etme ile karıştırmamak gerek),
25. ebedi değişimi kavrayabilme ve ayrıca da daha bağımsız bir anlayışla

2. Analitik düşünce yetisi:

26. Analitik süreçler:

- a. *Mantık*: gözlem yapma, fikir yürütme, bilgi üretme, deneyimleri değerlendirebilme ve yorumlayabilme, kural, yöntem ve modeller keşfetme,
- b. *Çözüm üretme*: tek ya da az sayıda yanıt üretme,
- c. *Anlaşma* ya da *karşıtlam* olarak kesifen yargılar ve
- d. *Alternatifler* olarak da dikey yönlülük.

Analitik süreçler bölümünde verilen bu son 26. madde, analitik düşünceyi temsil ettiğinden yaratıcı düşünceyi karşıtır. Bu madde ancak tüm önceki maddeler yerine getirildikten sonra devreye girmelidir, çünkü temelde analitik düşünce ile de desteklenmeyen herhangi bir duygu ya da yaratıcı düşünce, bilinçli ve diyalektik bir seviyeye ulaşamaz. Bir yerde kurallar veya kurala uyma bilinci yok ise orada kuralsızlık ya da kural dışılık da geçerli değildir. Kurallar, ancak zıtlıklarından, yani kuralsızlıklardan dolayı espri ve anlamlarını bulurlar. Örneğin bir karınca her zaman kurallıdır, gıda taşırken asla es geçmeyi düşünemez. Bu yüzden onun bu dürüstlüğü, bir insanın dürüstlüğüyle olumluluk ya da olumsuzluk yönlerinden asla karşılaştırılmaz, çünkü insan her türlü hileyi ya da olumsuz davranışı da aynı anda düşünebilir. Hileyi bildiği halde eğer yapmıyorsa, insan ancak o zaman dürüsttür. Böyle bir şeyi hayvanlar için söyleyemeyiz, onlar sadece içgüdüleriyle hareket ederler, onlara hukuki bir suç, delillerde olduğu gibi, isnat edilemez. Bilinç, o halde her şeydir. Schopenhauer’in deyimiyile şöyle diyebiliriz:

“Hiç bir şey, bu kendi bedenimiz olsa bile, eğer onun bilincinde değilsek bizim için var olamaz” (Nichts, auch unser Laub, würde nicht existieren, wenn wir diesen unbewußt wären).

Analitik düşünce fikir ve uygulamaları birleştirirken, tam tersine yaratıcı düşünce ise var olanları ya da sorunları yeniden betimler ve gözden geçirir, sonuçta tek değil, dağılımcı çatalılık prensibine uygun olarak, birçok fikir üretilir. Hayal gücü, olası çeşitli yanıtlar, ayrışan yargılar ile yatay yönlülük, bu yaratıcı

düşüncenin vazgeçilmez unsurlarıdır. İşte burada da edebiyat ürünlerini birbirleriyle karşılaştırmanın yararlarını, yani karşılaştırma yönteminin üstünlüğünü sezebiliriz. O halde diyebiliriz ki karşılaştırma yönteminin birinci aşaması bütün seçeneklerin ve metinlerin geniş yelpazesini elde edebilmek için *yaratıcı* düşünme, ikinci ve destekleyici aşaması da eğer tek bir seçenekte karar kılınmak isteniyorsa ya da dar ve derinlemesine bir bakış açısına ihtiyaç var ise *analitik* düşünmedir, ancak burada da farklılıkları tespit etmek için, ayrıştırıcı (kontrastiv), eşitlik ve benzerlikleri vurgulayabilmek içinse, bireşimci (komparativ) işlemlere ihtiyaç vardır. Aksi taktirde yaptığımız karşılaştırma tam yüzleştirici (konfrontativ) bir yapı ve derinlik kazanamaz.

Buradan hareketle diyebiliriz ki, Türkçe'nin açısından edebiyatın kapsam alanına sadece Almanların "Dichtkunstwerke" terimi ile dile getirilen *karşılıksız haz* vermeye yönelik "sanat değeri olan yazın eserlerini" değil, aynı zamanda, konuya eğer ulusalüstü (supranational) platformda yaklaşacak isek, Almanca'da olduğu gibi "Sprachkunstwerke"/ "Gebrauchkunstwerke" denen "kullanım ve yarar temin etme amacına yönelik yazın ürünlerini" de eleştiri sürecine dahil etmeliyiz. Biz bunun farkına, çoğunlukla, ancak böyle bir karşılaştırma yapabiliyorsak eğer varabiliyoruz, (1) çünkü her zaman için *yabancı etmeni* bizi uyandıran, eksiklik ya da üstün taraflarımızı yüzümüze vuran bir katalizör, yani bir çabuklaştırıcı görevi görür, (2) çünkü beyin merkezinde önce dikkat, sonra da sırasıyla bellek (hafıza), düşünme ve öğrenme gelir, yani bu sıralamaya göre, önce bir konunun *farkına varıp ona odaklanıp* düşünecek, sonra da onu karşılaştırmalı bir biçimde zıtlıklarıyla beraber öğreneceğiz. Böyle karşıtlarla oluşturulan bir öğrenme, bilinçli öğrenmedir, yani *erimdir*, bizim bir parçamız haline gelmiştir, hazmedilmiştir. Tüm bu işlemleri de ancak gerçekleşen olguları aklımızda tutabiliyorsak eğer, yani belleğimiz sayesinde yapabiliyoruz. İlgil duyulmayarak ve üstünde bilinçli bir şekilde düşünülmeden karşılaştırmamız bir biçimde öğrenilenler, hafızada kalıcı olmaz, çabuk unutulur. Üzerinde düşünce ve eleştiri işlemleri yapılmadan öğrencilere kuru kuruya papağan örneğinde olduğu gibi ezberlettirilen bilgiler uçucudur, çabuk unutulurlar. Global, yani küresel bilgi toplumunda artık bilgi deposu haline getirilmiş bireyler değil, bu bilgileri diyelim ki internetten temin edip işleyebilen, onlara bir şeyler katabilen, bunların yardımıyla yeni şeyler yaratabilen, eleştirici gücü yüksek kişilikler tercih edilmektedir. Elbette ki öğrencilerimize bilgi de yükleyeceğiz, ama onları önce bunların öğrenilme amacı, işlenmesi, gereklilik ve geçerlilikleri üzerinde düşündürmeli, dikkatlerini ve ilgilerini bu yönde uyarmalıyız. Önerilerine konulan her şeyi bilişsel (Piaget) süzgeçlerden geçirmeden, yani anlamlandırmadan ve sorgulayıp

işlemeden ezberleyen ya da taklit eden bireyler artık günümüzde makbul değildir. Böyle bir yöntem, Watson, Pavlov ve Skinner gibi davranışçılık ekolleriyle birlikte artık geride kaldı. Artık örneklerin öğrenilmesi değil, tam aksine örnekler yoluyla anlamlı, durumsal ve bilinçli öğrenmenin, işin görüntüdeki değil, arka planında yatan gerçek iç yüzleriyle beraber derin algılanması, göreceli bir yaklaşımla, yani şartları göz ardı etmeksizin en ince noktasına kadar geçmişini ile birlikte konunun analizi ve başka alanlarla da birleştirdikten sonra yeniden transferi gerekmektedir. Bizi bu bilişsel öğrenmeye götürecek olan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarıdır. Aksi takdirde kendi kabuğumuza sıkışıp dünyadan ve ötekiden habersiz kalır, dünyaya ve uluslararası evrensel yarışım alanına açılmayız. Bizim kendi öz ayrıcalık ve üstünlüğümüzün farkına varmamız bile, ancak ötekinin farklılığının bilincine varmamızla mümkündür. Almanların “*Yaşasın farklılık!*” (*Es lebe der Unterschied!*) sloganını ülkenin nerdeyse bir çok duvarına asmaları işte bu karşılaştırma yapma isteğindedir.

a- Dilimizde kullanılan “*edebiyat*” sözcüğünün *kökeni* ise, tarihsel yönden incelendiğinde, bizim bu konudaki bakış açımızın farklılığını *nedensomuç* ilişkileriyle beraber, daha iyi anlamış oluruz: Bugün dilimizde kullanılan “*edebiyat*” terimi, Arapça bir sözcük olan “*edeb*”(adab) kökeninden türemiştir.¹ Dilimize Osmanlıca üzerinden giren bu sözcük, ilk kez ŞİNASİ tarafından günümüzdeki “*edebiyat*” ya da “*yazın*” anlamında bir sanat dalının adı olarak kullanılmıştır. “*Edep*” kökü tarihsel olarak, dilimizde, başlangıçtan bu yana şu anlamları içermiştir:

1. edep, yani terbiye, görgü, nezaket (örn.: adabı muaşeret gibi), iyi davranış, kural, ahlak vs. (sözcüğün normcu karakterine dikkatinizi çekmek isterim),
2. güzel bir söz ve güzel bir anlatımla oluşturulmuş eserler,
3. gevezelik etmek, yani süslü püslü, ama içeriksiz, boş ve tumturaklı sözler söylemek (sohbet amacını güden ve gençler arasında “*geyik muhabbeti*” ile nitelenen anlamı ile),
4. soylu ve insana yaraşır değerlere yönelme isteği ve bunun gerek yaşamda gerekse de toplumsal ilişkilerde belirmesi,
5. dil öğrenimi (Hizanat al-adab): insanı yüksek kültüre yücelten ve onu bilgin kişi yapan, saygıdeğer bir konuma çıkaran mecazi anlam [“*Edep*” terimi, bu mecazi anlamını, dipnottaki Ansiklopedi verilerine göre, Hicret’in II. ve III. Yüzyıllardan başlayarak, kültürün, daha ince ve dünyaya daha yönelik bir tarzda (bkz. Litteratura) gelişimi üzerine oluşan edebiyat ile edinmiştir. Buna

¹ İslam Ansiklopedisi, 4. Cilt, 1964, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.105

göre adabın değişik bölümleri, dinsel olmayan edebiyattan oluştuğu için, dini bilgilerin (bkz.: scriptura) bütünü oluşturur ilimden (Kur'an, Hadis ve Fıkıhtan) kesin bir şekilde ayrı sayılır.],

6. ata binmek, ok ve cirit atmak, jimnastik yapmak, satranç oynamak vs.,
7. Arabiya (irfanın üçü arabiyadır: şiir, ensab, tarih ve menâkıp, gece sohbetlerinde söylenen hikâye ve fıkralar: al-Husri, Zahr al-adab, I,142),
8. sihir, kehanet, kimya/ simya (Bombay, risale 7, Kitap I, s.8),
9. dilbilgisi (şarf ve nahv), güzel yazı, sözcükbilim, şiir bilgisi, bedi, kompozisyon, mantık (Emin Sami Bey, 1895).

Edebiyat sözcüğünün kökeni olarak “*edep*” kavramına giren tüm bu çok katmanlılıkla çok boyutluluk, edebiyat teriminin, her iki dilde de ne kadar geniş, çok yönlü ve derin olduğunu, bir çok sanat dalından esinlenmiş ve yararlar edinmiş bir bütün olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Kavram; kubaşık, yani alanlararası karakterlidir.

b- Aynı şekilde Alman Dilinde de “edebiyat” sözcüğü köken olarak çok katmanlılık arz etmektedir:¹

1. edebi öğretim/ yazınsal oluşum ve öğrenimi (literarische Bildung),
2. herhangi bir çağda, ülke ya da çevrede ortaya çıkan yazılı eserlerin bütünü (alles Geschriebene/ Schrifttum),
3. genel anlamda yazılı üretim (literarische Produktion im allg.),
4. herhangi bir dilin öğretim, eğitim ve bilgisini edinme yolları (Sprachkenntniserwerb),
5. çok okuma sonucu edinilen büyük bilgi birikimi (Belesenheit),
6. söz ve yazım sanatında bilgelik/ söz ve yazım sanatı (Gelehrsamkeit/ Redekunst/ Rhetorik),
7. eserler bütününde zevk sahibi olabilme, bu bütünlüğün içinde zevk erginliğine erişme (Erwerb guten poetischen Geschmacks etc.)

c- Terim karşılaştırmasından başka, bir de edebiyatın, çeşitli bilim dalları, akım ya da değişik edebi çağlara göre değişen, farklı zaman dilimleri içinde ortaya çıkan, birbirlerinden değişik tanım, bakış açısı ve yöntem anlayışları da mevcuttur. Karşılaştırmalı edebiyatın yararları bu anlamda aşağıda gerekçeleriyle görüleceği gibi daha da belirginleşmektedir::

---

¹ Walter de Gruyter + Co – Berlin, Archadia B. 2-1967, s. 228-247

1. Örneğin, milli edebiyat açısından yazın, şöyle tanımlanabilir:

“Bir milletin manevi ve maddi yaşam tarzını gösteren en etkili sembolik ayna”
(Carlyle/ Gruyter 1967).

2. Kültürel açıdan bakıldığında ise edebiyat, “içsel ve duygusal yaşamın entegre bir güç şeklinde dile getirilmesi” olarak algılanır (Wierlacher 1980):

Kişi, bu bağlamda, öğrendiği yabancı edebiyatın kültür farklılığının bilincine varır, bu farklılığı gerekli anlayış ve hoşgörü ile aynı zamanda da doğal, önyargısız ve anlayışla karşılar, bu hoşgörüsünü de davranış ve uygulamalarında gösterir. Bu özellik, ona uluslararası iletişimde uyum ve başarı getirir, yalnızlaşmasını önler. Sonuç olarak karşılaştırma, her iki kültür konusunda da bilinçli bir öğrenmeyi, entegre bir güç biçiminde karşılıklı etkileşim ve gelişimi beraberinde getirir.

3. Sosyolojik açıdan edebiyat “toplumsal araştırma ya da keşfin aracı” sayılır:

Kişi, yabancı edebiyatı da tanıyarak, kendi toplumunun da farklılık ve ayrıcalığının bilincine varacak, kalemini bu bilinçle daha etkili ve hassas kullanılabilecek, toplumsal benliğini bulacak, milli karakterini belirginleştirecektir.

4. evrensel boyutu ile edebiyat, “dünyayı açıklayıcı yüksek bir sistem” olarak tanımlanabilir.

5. Doğacılar (Naturalisten) göre edebiyat, “insanın ve onun toplumsal yaşam olgusunun yeniden yaratılmış düşünsel kopyasından” başka bir şey değildir.

6. Herhangi bir ideolojinin hizmetine sokulacaksa eğer edebiyat, o zaman şöyle tanımlanır: “kavranılmayanı, anlaşılamayanı kavranılır, yani anlaşılır yapan bir ideoloji eleştirisi ve diyalektiği ya da dünya tasviri”.

7. Dışavurumculuk (Expressionismus) akımı ise, edebiyatı, “duygusal ve ruhsal yaşamın dile getirilmesi” olarak tanımlar.

8. Yaratıcı estetik açısından yaklaşıldığında ise edebiyat, “duygu ya da insanı içten sarsıcı bir etkilenim sonucu oluşan yaratıcı bir anlayışla dünyanın

yeniden oluşturulması, yani gerçeğin, hayal ve salt gerçeklik unsurlarıyla yoğrulup yeniden yaratılması” şeklinde algılanır ve eserlerde öyle uygulanır.

d. Bulgular ve Sonuç

Bu karşılaştırmaları yapmaktaki amacım, görünüşte birbirleriyle çelişir gibi görünen akım ve anlayışların, aslında bir yerde, birbirlerinin eksik kalan ya da ihmal edilen yönlerini nasıl telâfi ettiklerini, birbirlerini nasıl tamamladıklarını göstermektir. Hayat, bir iplik yumağı örneği birbirinden kopmuş, birbirinin içine geçmiş ya da birbirleriyle olan bağlantıları kaybettiği için anlamsızlaşmış ya da bütünlüğünü kaybetmiş küçük parçalardan oluşan gizemli ve bilmecemsi bir kaos gibi gelebilir bazen bize. Biz eğer, bu dağıldığı için anlamsızlaşmış küçük parçaları, bir kuş bakışı tarzında görebilir ve onları bu güçle yerli yerine oturtabilirsek, yani birbirleriyle çelişir gibi görünen olgular ile fikirlerin bağlantı ve uyum yerlerini, gerçek varoluş gerekliliklerini keşfedebilirsek, o zaman hayat, bizim için bir sistem ve bir bütünlük arz edecek, dolayısıyla da anlam kazanacaktır.

Benim de buradaki misyonum, bu mantığı takip ederek, görünüşte birbirleriyle çelişir gibi görünen “Milli Edebiyat” (Nationalliteratur) ile “Evrensel Dünya Edebiyatının” (Weltliteratur als universale Poesie)¹ gerçekte, diyalektik bir şekilde nasıl birbirlerini gerektirip tamladıklarını ve hatta beslediklerini vurgulamaktır. Çünkü iki şeyi karşılaştırmak demek, o iki şeyin benzer ve farklı yönlerini ortaya çıkarabildiğimiz ölçüde bilinçli öğrenmek demektir. Kişi, eğer kendi dilinin, kendi edebiyatının ayrıcalık ve farklılığının bilincine varırsa (ki bu onun karşıtı da görmekle mümkündür), bu durum, o kişiye zarar vermez, aksine yarar getirir ve dolayısıyla da doğal olarak, diğerlerinin kendinden daha farklı olmaları gerektiğini düşünebileceği için, olaylara ve kendi karşıtına, yani öteki olan yabancıya daha hoş görülme yaklaşır, onlara karşı anlayışlı ya da objektif olur: Örneğin, bir erkek, kendini bir kadınla karşılaştırırsa ancak, kendini daha iyi tanımış olur ve ondan bu yüzden kendisi gibi olmasını istemez. Bu yolla bilinçlendiği için de önce kendini ve daha sonra ise karşısındakini daha çok sevmeye başlayacaktır artık.

Tüm nefretlerin ve sevgisizliklerin kökeninde aslında cahillik, mukayesesizlik, bilinçsizlik ve iletişimsizlik yatar. Kişinin, olaylara bir insan

---

¹ Goethe 1992 – 3/ Frenzel 1988 – 7/ Dyserinck 1991 – 3/ Schneider 1961

kalbiyle nesnel ve mantıklı bir şekilde yaklaşmaması yatar. Birey, dünyanın dengesinin daima artı (+) ve eksi (-) kutuplar üzerinde sağlandığını, her şeyin zıtlıklar üzerinde kurulu olduğunu ve bu zıtlıkların da kendi aralarında yarattığı karşılıklı gerilim ile bunun sonucunda oluşan ışık sayesinde ayakta durduğunu, aynı zamanda bir devri daim çemberi dahilinde sonsuz halkalar şeklinde onların durmaksızın değiştiğini, bu karşılaştırma yöntemiyle daha iyi kavrayacak, gecenin gündüzden, tavuğun yumurtadan, gülün dikenden, ölümün yaşamdan kopuk olamayacağını bilincine varacak, belki de bu sayede bu felsefeyi geliştirerek bilge kişi olacaktır. Bu gerçeği, örneğin Rilke'nin "der Turm" adlı şiirini "*Ben neyim, bir şahin mi yoksa bitmemiş bir şarkı mı bu daimi çemberde*" sözleriyle size hatırlatmak istiyorum. Goethe ise bu gerçeği, "İki-Kutupluk" (Polarität) kavramıyla kalbin açılıp kapanması (sistol-asistol) örneğinde dile getirir. Kalp açılıp kapanmasa, yani oksijen alarak kanı temizlemezse biz yaşayamayız. Aşık Veysel de "*uzun ince bir yoldayım*" diyerek, bu gizem dolu, ama o derece de paradoks, yani birbirini gerektirdiği halde çelişkiliymiş gibi bir görüntü veren ince hayat felsefesinin ip uçlarını bize vermeye çalışır. Çünkü bizler bazı şeyleri bilsek de kavrayıp anlayamayabilir, görsek de gözlerimize inanamayabilir ya da baksak da görmeyebiliriz, ancak "anlayana sivri sinek saz" demiş Atalarımız. Geceyi hiç görmeyen, gündüzün değerini ya da tam tersi, gündüzü görmeyen ya da göremeyen kişi, gecenin güzelliğini, gecenin er geç de olsa ona ne kadar çok karanlık yükleseniz de dahi biteceğini nereden bilebilir, bunun gerçek anlamına nasıl varabilir ki? Dur Yolcu'nun şairi Necmettin Halil Onat, bir dizesinde şöyle demişti: "Size tüm karanlıkları versem de yine geceyi durduramazsınız". Öyle ya çünkü mutlaka bir zaman gelecek ve gün ağarmaya başlayacaktır. Gecenin bir süresi vardır ve o da kaçınılmazdır, bazı şeylerin olgunlaşıp pişmesi için.

Demek ki, hayattaki zıtlıklar, her yerde ve her an yan yanadırlar ve birbirlerini karşılıklı olarak gerektirirler, beslerler. Bu paradoksu anlayabilmemiz için önce "tavuğun mu yumurtadan, yoksa yumurtanın mı tavuktan çıktığını" çözebilmemiz, bu soruda saklı olan ince hayat felsefesini kavramamız gerekir. Hâlbuki çözüm, her ikisini aynı anda kabullenmekte yatar, yani tavuk hem yumurtadan hem de tavuktan çıkar, ikisinin işbirliğiyle; yumurta da hem yumurta hem de tavuktan çıkar. İşte bu nedendir ki evrensel edebiyatı, milli edebiyatın karşısındaymiş gibi görmek ya da göstermek, bu yüzden de böyle bir karşılaştırmayı ya da gereğini marazi saymak, uluslararası ilişkileri kozmopolitizme giden yolun ilk adımı olarak yorumlamak, bu paradoksal ebedi gelişimin henüz farkında olmamak demektir. Böyle bir karşılaştırma, bizim bütün

içindeki yerimizin tayin edilebilmesi için de elzemdir. Bu, beraberinde kaliteyi de, yarışma ruhunu da, hoşgörüyü de getirir. “*Dışa açılım olmasaydı, biz, belki de bugüne dek, halen bize araba diye satılan teneke kutularını gerçek birer araba sanacaktık*” demişti üniversitemizde konuşma yapan rektörlerimizden bir tanesi. Size bugün de “yağımızla kavrulalım... Dışa açılmak da neymiş? Bize benliğimizi unutturmak istiyorlar” diyenler varsa, onlara yukarıdaki örneği hatırlatın ve iyi düşünün. “Biz değil, onlar korksun, biz daha iyisini yapacağız” diye cevap verin böyle diyenlere ve önderimiz Atatürk’ün şu sözünü hatırlayın: “*Tek bir şeye ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak*”. Er kişi, yarışım meydanından kaçır mıymış ki?

Ancak şunu da belirtmeden geçemeyeceğim: Uluslar ya da kültürler arası edebiyat karşılaştırmaları sonucunda ortaya konacak eserlerin de anadil ve ulusal öz kültür kökenlerinden kopuk olmamaları gerektiğinin yanı sıra (1), asla taklit niteliğinde olmamaları, yani orijinal, özgün yanları ağır basan nitelikte olmaları, yeniden yorumlanmış ve gerek bakış açısı, gerek anlatım tutumu, gerekse de düşünce donanımında kendine özgü farklılıklar arz eden (2), dünya çapında evrensel değerlere ulaşmış (3), estetik uyumu aynı derecede kurmuş olmaları (4) beklenmelidir. Çünkü kendi ülkesindekinden farklı olanı tanımak, kişiyi, Einstein’ın görecelik (izafiyet) prensibinin özümsemesine ve uygulanmasına kadar götürecektir, onda belirli bir eleştiri ruhu geliştirecektir. Buradaki *görecelik* kavramı asla keyfilik ya da öznellik, yani örneğin “güzellik görecelidir” anlamında yorumlanmamalıdır, her şeyin kendi şartları dahilinde kişi, yer, zaman ve deneyimler de göz ardı edilmeden dikkate alınması ve bunların ışığı altında değerlendirilmesi olarak anlaşılmalıdır. Karacaoğlan örneğinin bir şiirinde “Çıktım seyran ettim Frengistanı / İlleri var bizim ile benzemez” diyerek bize karşılaştırma yapmamız gerektiğinin işaretini, kabuğumuzdan çıkıp dünyaya açılmamızın yararlarını açıklamaya çalışmıştır. Örneğin burada Karacaoğlan bu karşılaştırmalı geziler sayesinde kendini ve kendi illerini daha iyi tanıdığının, bilinçlendiğinin de mesajını vermiş oluyor. Goethe de bir sözünde “*Ben ana dilimi yabancı dil sayesinde öğrendim. Yabancı dil bilmeyen bir insanın kendi dilinden de haberi olamaz*” diyerek karşılaştırmalı eğitimin insanı ne derecede gerçek benliğine kavuşturduğunu, kendine getirip bilinçlendirdiğini gözler önüne sermiştir. Yazar, bu yöntemle, kendi sanatsal alanına fazladan özgün bir çember daha ekleyerek daha da büyür. Bu etkileşim, yabancı yazarlardan olduğu gibi elbette ki kendi dilinin diğer yazarlarından da olur. İki farklı yazını, birbirleriyle karşılaştırmak suretiyle, onların ortak ve farklı yanlarını gün ışığına çıkarmak, yeni sentezlere,

değişik olgulara ulaşmak, onları, bu güçle yeniden yorumlayıp yaratmak, sanatta yeni ufuklara açılmak, bizi niçin geriye götürsün ki? İşte bu amaçla “*Gesellschaft für Interkulturelle Germanistik*” adıyla anılan “*Uluslararası Germanistik Cemiyeti*” 1984 yılında yaptığı bir toplantıda şu hedefleri belirlemiştir (Aytaç 1997, S.13)¹:

“Her bir kültür ötekenden hem öğrenir hem de kendini ondan korur. Böylece yabancı, kültür gelişiminin mayası olur. (..) germanistik.. yeter ki.. İmkanlarının çeşitliliğini şimdiye kadar olduğundan daha çok farket sin. .. bu çeşitliliğin yorumlayıcı işlevinin bilincini de teşvik etmekle, etnik merkezci yalnızlaşmayı aşmaya yardımcı olabilir. Kültürel farklılıklara saygı duymayı ve bu farklılıklara ilişkin bilgileri, kendi kültürünü ve yabancı kültürü daha iyi anlamada kullanmayı öğretir.”

Tekelcilik ile beraber yalnızlığa son verip, yerine *çeşitlilikle çoğulculuğun* yanı sıra, uluslararası *işbirlikleriyle*, çeşitli uluslar arasında geçerli *yeni meslekleri*, rekabetle beraber *kaliteyi* ve *karşılıklı hoşgörüyü* getirecek olan uluslararası iletişim, karşılaştırmalı çalışmalar yapmakla, etkisini, edebiyat alanında da gösterecek ve bu fırsatla da bireyi, büyük bir olasılıkla sıkışıp kaldığı kabuğundan çıkarıp, global bilgi toplumunun gereklerine uygun bir şekilde, *dünyaya açık* ve *rekabete hazır* bir kişilik haline getirecek, *evrensel* ortak değerlere ulaştıracaktır.

Bu cümleden yola çıkarak sonuç olarak diyebiliriz ki, *edebi metinler*, karşılaştırmalı yöntem açısından, *sanatsal yaratıcı düşünce* ile dokunmuş birer kültür hazinesi ile bilişsel tasarımlar birikimidirler. Önemli olan bu kültürel dokuyu oluşturan üslupta, güzel ve evrensel olanı, insanlığın ortak değerlerini yakalayabilmek ya da tespit etmektir. Bunların bilincinde olabilen yazar, doğal olarak bu üstün değerleri, kendi kültürüne de aktaracak ve sonuçta, kendi edebiyatını, bu transferlerle, olası olumsuz yerel kısıkaçlardan kurtarıp dünyaya açacaktır. Bu, belki de bugüne değin işlediğimiz konu ve edebi kişiliklerin bu güne kadar henüz bilinmeyen başka yönlerini de keşfetmemize yarayacak, önümüze dinamik ve sınırsız konu alanlarını, bu güne değin işlenmemiş boyutları getirecektir. Kişi ve okur, böylece aniden karşılarına çıkan bu yeni konu ve metinlere karşı takındıkları tavırlarla onlara karşı gösterecekleri reaksiyonlardan

¹ WIERLACHER, Der kulturelle Pluralismus als Herausforderung der Literaturwissenschaft. Zur Theorie interkultureller Germanistik, s.551

yola çıkarak, kendilerini daha iyi tanıyacak, bu güne kadar bilincinde olmadıkları yeni yönlerini de keşfedeceklerdir. "*İlim kendin bilmektir*" dememiş miydi Yunus Emre? Bu sayede önümüzdeki sınırlar, gözümüzün önündeki olumsuz perdeler kalkacak, kendimizi aşabileceğiz. Bu yükseklik de bize her şeye karşı bir *mesafe* ve *tarafsızlık* kazandıracak, olaylara bu sayede edindiğimiz *kuşbakışı* ile tepeden hakim olabileceğiz. Düşünce tarzımızdaki *özel* (sübjektif) yanın farkına da vararak *tolerans* ve *nükte* gücümüzü arttıracacağız. Bu sayede de dolayısıyla dünya barışına katkıda bulunacak, olaylara ve dünyaya, tüm önyargılarımızdan arınarak, nesnel, daha geniş bir açıdan ve soğukkanlılıkla yaklaşabileceğiz. İşte karşılaştırmalı edebiyatın neden yapılması gerektiği sorusunun yanıtları ve bu yanıtların bize sağladığı sayısız yararlar.

Kaynakça

- Aytaç, G.: *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, 1977, Gündoğan Yay., Ankara
: *Edebiyat Yazıları III*, 1955, Gündoğan Yay., Ankara
- Best, Otto v. : *Handbuch literarischer Fachbegriffe*, 1984, Fischer Taschenbuch Verl., Frankfurt a. M.
- Bruno, Frank J.: *Psikoloji Tarihine Giriş*, 1982, Ege Üni. Edb. Fak. Yay. 10 (Ticaret Matbaacılık T.A.Ş., Çev.: Nesrin Hisli), İzmir
- Dyserinck, H.: *Komparastik*, 1991-3, Bonn
- Frenzel, E.: *Stoffe der Weltliteratur*, 1988, Stuttgart
- Goethe, J. W. von: *Goethe der ki*, 1992-3, (Çev.: Gürsel Aytaç), Ankara
- Humboldt, W. von: „Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechtes“, in: *FLITNER / GIEL* (Hrsg.): *Werke in fünf Bänden*, Bd. III, 3. Aufl., Darmstadt, s. 368-756, 1830-35 / 1969
- Lyons, J.: *Einführung in die moderne Linguistik*, 1984, C.H. Beck'sche Verl., s.58, München
- Mackensen, L. (1966): *Reclams Etymologisches Wörterbuch*, 1966, Reclams Verl., Stuttgart
- Schneider, F.: *Vergleichende Erziehungswissenschaft*, 1961, Heidelberg
- Wierlacher, A.: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*, 1975, Wilhelm F. V., München.
: *Fremdsprache Deutsch 2*, 1980, Wilhelm Fink Verl., München.
: *Der kulturelle Pluralismus als Herausforderung der Literaturwissenschaft. Zur Theorie interkultureller Germanistik*, 1984, s.551 (zitiert und übersetzt von: Gürsel Aytaç).